

Anton Beckers, voormalig mijnningénieur bij Staatsmijnen, over de verstikkende hiërarchie in de mijnstreek. Ellen Langenkamp, Heerlen 2014

Uitbetaling van loon

Loon werd eenmaal per week op vrijdag middag. 'Vrijdagmiddag loondag. Maar als je dan zag wat er allemaal van dat mijnbedrijf afkwam en soms regelrecht het café in ging...' Bij Anton Beckers lag een grote confectiezaak die haar omzet exponentieel zag stijgen zodra de loonzakjes werden uitgedeeld. Tiny, Antons vrouw vindt dat we toen eigenlijk niet met nu mogen vergelijken. Ze weet nog dat 'vroeger als we ergens naartoe gingen, dan gingen we naar de Akerstraat. Daar was alles te doen. Dat was gewoon als over een boulevard flaneren. Daar werd je gezien. Nu begint het een beetje te leven maar het is toch niet wat het vroeger was. Het was eigenlijk een stukje stad, want alles kwam daar vandaan'. De Akerstraat trok zelfs mensen uit Maastricht, zo welvarend was het er.

Loopbaan

Anton is in 1956 afgestudeerd en vanaf dat jaar heeft hij tot 1965 op de bouwafdeling van het hoofdbureau van de Staatsmijnen gewerkt. 'Je begon dan als aspirant-beambte. Dat was al een behoorlijk hoge plaats als je in die tijd zo binnen kon komen. 'Je kreeg zelfs een aparte cursus over hoe je je te gedragen had als beambte'. Als je als beambte werd aangesteld zoals Anton werd je meteen ingeleid in die kring. Met de 'lager geplaatste' groepen kwam hij eigenlijk nooit meer in aanraking. Behalve als je op het bedrijf zelf werkte, maar hij werkte op het hoofdbureau.

Toen Anton bij Staatsmijnen begon had hij voor zijn opleiding aan de Emma al deels in de buitenbouw gewerkt als toezichthouder, daarna nog een halfjaar op het hoofdbureau als betonconstructeur voor de bouwwerken op de mijnbedrijven. 'Maar dat was om wat te leren, toen ik klaar was met de studie toen heb ik – ook weer via de Staatsmijnen omdat ik daar al binnen was gekomen – bij Limagas gewerkt. Die bouwde een nieuw kantoor hier in Heerlen, een nieuw hoofdkantoor, en Limagas was het Limburgse gasdistributiebedrijf van de Staatsmijnen en de gemeenten'. Anton had er een baas boven zich staan die ook hoofdopzichter was bij de bouwafdeling van de mijnbedrijven. 'Nou, en zo kwam je dus automatisch helemaal in die cirkel terecht. Maar ik moet zeggen dat vijftien procent van de mensen dat automatisch aan één van de mijnbedrijven of de aanverwante bedrijven aanleverde, daar terecht kwam. Daar draaide eigenlijk heel Zuid-Limburg op.

In 1956 brak bijna de oorlog uit in Hongarije. Antons vrouw weet het nog goed. 'Toen hebben we angst gehad'. Ze waren ook bang dat ze niet zouden kunnen trouwen. Maar in 1959 zijn ze toch getrouwd. Op dat moment was Anton al drie jaar aan het werk en toen de nieuwbouw van het Limagas-kantoor klaar was, ging hij weer terug naar het hoofdbureau - de bouwafdeling met betonconstructeurs.

'Dat was toch wel de tijd dat het mijnwerkersberoep begon te tanen. Eigenlijk heeft het de beste tijd gehad voor de oorlog en net na de oorlog. Op het moment dat het stel ging trouwen was er in de mijnstreek bijna geen huis te krijgen. Jonge stellen die wilden trouwen moesten wachten, er was teveel woningtekort na de oorlog. Toch hadden ze het geluk dat Anton net wat meer verdiende dan anderen in de buurt, zodat ze toch in een nieuwbouwwoning konden. 'Er waren destijds ontzettend veel woningen nodig, dus hebben ze met de gekste methoden heel snel woningen gebouwd. Zoals Oostenrijkse houten woningen waar hele kolonieën van werden gebouwd bij de Maurits in Geleen en in Treebeek. De directeur van de bouwafdeling van de Staatsmijnen had zelfs een eigen

bouwconstructie ontworpen van standaard betonplaten waar naderhand bakstenen tegenaan werden geplakt. Nu ziet het eruit als een normaal huis, maar dat is het niet. Op tijd van een paar weken moesten huizen staan, het was onbegonnen werk.

Wegwaaien op dertig meter hoogte

Tussen 1954 en '55 liep Anton stage bij de Emma. Er moest een nieuwe huisbrandkolenwasserij worden gemaakt. Daar kwam vooral slik vanaf. 'Wij moesten, vlak voor de kerstmis, op eenendertig hoogte een vloer storten in die fabriek. Maar het regende en sneeuwde en stormde zó hard dat er bijna geen beginnen aan was. ' Je kon bijna niet werken, maar als zo'n betonstort eenmaal begonnen was, dan móést het afgestort worden. Ik kan me herinneren dat die hoofdingenieur naar boven kwam. Daar zag hij ons op de betonwapening liggen en vasthouden, anders waaiden we van het dak af. Het beton dat uit zo'n pijp kwam en netjes in karretjes moest lopen, waaide op een meter hoogte gewoon erover. Toen zei die ingenieur: 'kan me niet schelen, het moet af en het moet voor honderd procent af, want je moet ervanuit gaan dat dit voor honderd jaar gebouwd wordt!'. Vóórdat het klaar was werd alweer aangekondigd dat het einde van Staatsmijnen was ingeluid. Die fabriek kwam uiteindelijk wel af, maar werd nooit in gebruik genomen.

Geldverspilling

'Er is ook een tijd geweest dat ze in Midden-Limburg een nieuwe schacht bouwden, dat moest de mijn Beatrix worden. Daar was voor miljoenen aan geld ingestopt, schachten waren en beton was al gestort. Tja, daar hebben ze naderhand gewoon een deksel overheen gelegd. Al die voorbereidingen waren weggegooide moeite. Volgens Anton zijn de sluitingen ook veel te vlug gegaan. Toen is de ellende voor de mijnstreek begonnen. Te vlug en niet goed gepland wat ervoor in de plaats zou komen. Het was een rámp toen in die zaal, toen Den Uyl even kwam vertellen dat de mijnen sloten. Eigenlijk was het voor de meeste mensen die niet achter de schermen stonden en het van tevoren wisten, van de een op de andere dag gegaan. Als een klap in het gezicht'.

Want, stelt Anton, de mensen die ondergronds werkten konden keihard werken, maar wel op een specifiek gebied. Dus was daar eigenlijk geen vervangend werk voor. Heel veel mensen zijn met vevroegd pensioen gegaan.

Nieuwe bedrijven naar Limburg en omscholing: dweilen met de kraan open

'Het was een druppel op een gloeiende plaat. Toen ik in de betonbusiness begon en ophield in 1965, heb ik eigenhandig ontslag aangevraagd bij de Staatsmijnen, om ze voor te zijn. Achteraf misschien dom, want als ik was blijven zitten hadden zij gezorgd voor vervangend werk. Maar ik ging zelf werk zoeken en het was maar de vraag of het blijvend was'. Anton moest uit het pensioenfonds voor beambten stappen, dat daarom later niet verder opgebouwd werd. 'Naderhand zijn de lonen zo gestegen dat je aardig bekaaid mee afkwam met dat pensioen. Met de tijd die je bij de mijnbedrijven had gewerkt kon je je nog wel inkopen bij een ander pensioenfonds, maar dat kostte toch een heleboel jaren of een heleboel opgebouwd pensioen. Ik kon me voor zestienduizend gulden bij een ander pensioenfonds (ENCI en hoogovens) inkopen. Was een heel goed pensioenfonds, maar om die verloren jaren van de Staatsmijnen daar in te kopen moest ik wel een torenhoog bedrag betalen. Dar kreeg ik een gedeelte van terug, maar achteraf was het niet nodig geweest. Ik had een domme fout gemaakt'.

Arbeidsuren

Vroeger werd er standaard vijfenveertig uur per week gewerkt, ook op zaterdag. De vierendertig uur

van nu is er een luxe bij. Bovengronds, waar Roos werkte, werd gecontroleerd op hoe lang je wegbleef op het toilet. Er moest gewerkt worden.

Anders behandeld na promotie

In de straat waar Roos en Anton woonden (6 huizen, 3x2 bloks) merkten ze een verschil op in houding van buurtbewoners nadat Anton tot mijnbeambte werd gepromoveerd. 'Daar kan ik een mooi voorbeeld van geven. Wij hadden als eerste in de straat centrale verwarming. Het was een tweedehands, maar toch'. Andre: 'klopt, een mijndirecteur was zijn huis aan het verbouwen en wilde de verwarmingsketel weggooiden. Ik vroeg: 'kan ik die verwarmingsketel niet overnemen?' Dat dat, kon voor een paar tientjes. Wat was dat een enorm bakbeest. Er zat een voorraadsilo bovenop, die moest je één keer per week met kolen vullen en dan hoefde je er de rest van de week niet meer naar om te kijken. Omdat ik beambte was kreeg ik al de een dubbele voorraad kolen voor een kleine prijs, die hoorde feitelijk bij het loon. En omdat ik centrale verwarming had - nota bene zelf aangelegd en op maat gemaakt- had ik nog meer kolen nodig, dus kreeg ik daar nog eens het dubbele van'. Het buurmeisje de kwam ook weleens bij de familie langs. Als ze dan naar buiten liep, riep de buurvrouw aan de andere kant: 'en heb je je voeten lekker verwarmd op de mooie verwarming?. Roos droeg weleens hoeden. 'Dan vonden ze dat je verwaand was'.

Alle verschillen werden uitvergroot. Na een tijdje ging de familie in Treebeek wonen, in een buurt met veel opzichters en directieleden. Dat waren toen de 'superbuurten'. 'Maar het viel ons vies tegen. Verderop in de straat riepen ze ons toe: 'Ah! Dat zijn die van de koude aardappelenbuurt'. Het was niet prettig om op status aangekeken te worden. Want we konden en wilden eigenlijk met iedereen opschieten, zonder onderscheid te maken. Maar dat onderscheid zat volledig ingebet'.

Hoofdopzichter, dat was dé functie. Op het werk waren het hoge bazen, maar ook in de normale maatschappij. Ze werden voor alle verenigingsbesturen gevraagd. Zoiets werd van Anton eigenlijk ook verwacht. 'Je kon haast geen nee zeggen. 'Roos en Anton hebben zo'n opzichter ook een keer op de grond zien zitten, op het stoepje voor de deur toen Roos langsliep om een praatje te maken. Anton: 'Daar werd schande van gesproken, dat mensen van dat kaliber gewoon voor op het stoepje gingen zitten. Als eenmaal voor een dubbeltje geboren was kon je nooit een kwartje worden. Wat hij deed was de omgekeerde wereld.'

Straatbeeld van het na-oorlogse arbeidersdorp Schinnen

Een vroedvrouw, daarnaast een Belgische mijnwerker, een duivenmelker die op de Belgische mijn werkte, en daarnaast Anton en Roos. Totdat ze naar Treebeek trokken. Naast hen woonde meneer Schoonbrood, een schachtbediende. Dat was belangrijke functie, maar wel een werkmansfunctie. Daarnaast een zelfstandige drankenhandelaar. 'Daarnaast weer een politieagent, daartegenover een melkhandelaar, een stukadoorsbedrijf. Vanalles wat'. Ook hier werden de kleinste verschillen uitvergroot. Ze bouwden in Schinnen een extra garagekelder. Toen kregen ze een extra auto en bouwden daar nog een garage voor. 'Daar keken ze op neer'.

Welvarendheid van de familie

De familie van Anton Smeets bezat een dorpsbazaar, een dames- en herenkapsalon, Antons vader was voorzitter van de middenstandsvereniging. 'Nou, dan heb je enig aanzien. En dan wordt ook al heel gauw gezegd dat wij het makkelijk hadden. Maar dat was niet zo. Als ik naga hoe vooral in de oorlog zelf mijn ouders geploeterd hebben, met elf kinderen. Die hebben heel hard moeten werken om de eindjes aan elkaar te knopen, maar zelfs daar werd gezegd; ach, die kunnen het wel doen.

Maar daar werd ook hard voor gewerkt. Terwijl ik zeker weet dat er mijnwerkers waren die het beter hadden, financieel. Maar die voelden zich tóch minder. Ja, hoe ontstaat zo iets’.

Verdiene

Op het kantoor van Staatsmijnen was alles heel strak georganiseerd. ‘Van zo laat tot zo laat werken, en niet langer’. De meesten die op het hoofdbureau werkten kwamen direct uit de buurt. Hier werd een speciale beambtenkolonie gebouwd. Op andere plekken, op de Molenberg in Heerlen bijvoorbeeld, daar waren dan de nog hogere pieten die bij elkaar zaten aan de Molenberglaan, waar die villa’s staan. Ook daar bleef alles een beetje apart. Maar wij zaten net in die middenmoot die toen wel behoorlijk omhoog schoot. Je kreeg een dertiende maand. Dat is toen allemaal ontstaan’. Maar toen de mijnen sloten moest iedereen maar ander werk zien te vinden. Veel mensen gingen naar gemeenten. Ik weet nog dat ik ergens bij een gemeente ging solliciteren en drie oud-medewerkers van mijn afdeling zag zitten’.

Anton kreeg ook tips van andere leidinggevenden in de Staatsmijnen. Dan werd er gezegd, ‘ga eens daar bij die betoncentrale kijken, daar zoeken ze nog leidinggevenden. En toen was de samenwerking van vijf betoncentrales. Hij moest er een aanvullende cursus voor volgen tot betontechnoloog. ‘Dat heb ik gedaan. Maar je moest wel aan de gang blijven om zelf je plek weer te veroveren’.

Omscholen en sociale voorzieningen

Ander werk zoeken is niet van alle tijden, zegt Anton. ‘Dat was vroeger niet normaal, want ging je eenmaal ergens werken, dan wist je zo goed als zeker dat je daar vijftwintig of veertig jaar kon uitzingen. Met een gouden horloge als bedankje achteraf. Dat begon rond de jaren ’60 af te zwakken. Toch had je bij de Staatsmijnen hele goede voorzieningen voor mensen die tussen wal en schip raakten. Die of via ongeval of via beperkingen die ze aangeboren hadden. Daar werden aparte bedrijven en instellingen voor opgericht, zoals het Licom. Licom is eigenlijk een uitvloeisel van het Fonds voor Sociale Instellingen dat naast de mijnbedrijven werd opgericht, waar mensen met wie het bergaf ging opgevangen werden’. Dat was een goed initiatief’.

Vonden jouw collega’s na het sluiten van de mijnen vaak opnieuw werk, of is dat nog een probleem geweest?

Anton: ‘Je moest er zelf achteraan zitten.’

hebben veel mensen weer werk gevonden?

‘Met moeite hoor. Want er werden ook veel nieuwe banen gecreëerd die eigenlijk niks voorstelden, en daar loopt het dan mis mee. Maar daar kunnen die mensen niks aan doen. Dan wordt het opgezet door een overheid met en hele hoop subsidies. En dat zie je nou ook heel vaak gebeuren. Dan zeggen ze: wordt maar ZZP’er. Moet jij eens kijken hoeveel zijn na een jaar alweer ZZP’er-af zijn’.

Sociaal-economische veranderingen in Heerlen na de sluiting van de mijnen

Kolonieën bleven hechte gemeenschappen. Buiten die kolonieën verliep het minder goed. Anton: ‘in Nuth bijvoorbeeld gingen ze de wijken min of meer vastleggen, daar moesten ze voor zichzelf maar een eigen wijkgroepje oprichten en op sociaal gebied vanalles zelf organiseren. Dat werd ook nog een beetje gesubsidieerd. Maar dat liép van geen kant. Maar ging je kijken bij die buurt waar die oude mijnwerkers zaten – nou, dat floreerde’. Roos: ‘Daar ben je dan jaloers op, want die hielden elkaar veel beter vast’.

Anton: 'Ja maar die hadden ook dezelfde ellende meegemaakt. Dat geeft een bepaalde binding. Hier bij die mijnwerkers is die binding gebleven. Want dat gaat nog een generatie verder, zo lang diezelfde mensen daar in de buurt blijven wonen'. Maar mijnwerkers bleven niet allemaal in Limburg. 'Toen Limagas door Groningen werd overgenomen, toen zijn een paarduzend beambten van hier naar de Botlek van Rotterdam gegaan, aan de slag voor die chemische bedrijven [waar de Staatsmijnen ook voor bouwde]. Die mensen van hier trokken daarheen. Die werden min of meer gedwongen. Die kwamen daar in een wildvreemde omgeving terecht omdat ze wel ander werk moésten hebben'.

Treebeek was zo groot, daar zat van alle rangen en standen wat bij elkaar, er huisden een hoop verenigingen. Beambten gingen iets anders doen dan gewone mijnwerkers. Vraag: hoe vonden jullie dat, dachten jullie weleens; waarom gaan we eigenlijk niet met z'n allen om tafel zitten?

Een beambteparochie en de ongewenste Nutsschool

Anton: 'dat heb ik weleens vaker zo gevoeld. Dan kwam je daar binnen. In Schinnen zat ik al vanaf 7 jaar in hetzelfde koor, heel gemêleerd. En dan kom je in Treebeek, en dan was zelfs al zo dat de parochie waar wij terecht kwamen een zogenaamde beambteparochie was. Opgezet door chefs van de Staatsmijnen, want die wilden hun eigen kerk hebben. De Barbarakerk van verderop werd gezien als mijnwerkerskerk. Die kerk werd opgetrokken in een mijnwerkerskolonie. Maar daar wilde dan dat hoger personeel niet bij zitten, dus gingen ze zelf een kerk bouwen. Met hulp van het bisdom. Dat vond ik zelf verschrikkelijk. Waarom moet dat apart? Vijftig meter achter onze tuin lag de zogenaamde Nutsschool. Twee kilometer verderop lag de katholieke lagere school. Wij komen daar met die kinderen vanuit Schinnen, gewoon van de katholieke lagere school want er was niks anders, kom je dan daar terecht. We wilden de kinderen naar die Nutsschool sturen, dat was dichterbij en een stuk veiliger. Daar werden mensen echt kwaad om. De pastoor kwam op zoek. Dan ga je iets doen wat door de anderen niet geaccepteerd wordt, en dat kan zomaar niet'.

Zaten er veel kinderen op die nutsschool?

Anton: 'Toen wel, maar ook die school liep leeg na de mijnensluitingen. Van die Nutsschool was één gedeelte een openbare school en het andere gedeelte – waarmee ze veel samenwerkten, nota bene in eenzelfde gebouw – protestantse. Ouders die daar in de buurt woonden die protestants waren, die stuurden hun kinderen dáárnaartoe, vanuit Heerlerheide, Hoensbroek, vanuit de kasteelbuurt zelfs. Vanuit halverwege Brunssum, Amstenrade. Al wat protestant was, ging daar naar school. Nou komen wij daar als katholieken wonen... Maar het is allemaal goedgekomen. We zagen het ook wel als voordeel dat de kinderen ook met andere geloven in aanraking kwamen'.

Over het fenomeen van aangedikte verhalen

Roos: 'Maar dat je dit allemaal vraagt, dan moet ik wel heel diep gaan wroeten. Bijvoorbeeld wat je vraagt over die geestelijkheid, dan zeiden mensen van onze leeftijd; dan komt pastoor langs met de vraag: wanneer komt het volgende kind? Dat zegt mijn zus zelfs. Maar ik heb nooit zo'n pastoor gezien'.

Maar het is wel gebeurd?

Beiden: 'Ja het zal gerust. Het is vast een keer gebeurd.

Roos: 'Maar ik weet heel zeker: bij ons nooit. Maar dat is mijn zus. Die heeft dat gehoord, dat vindt ze interessant, dan praat ze mee.'

Zijn dit soort verhalen aangedikt?

Beiden: 'Ja, veel wel'. Roos: 'het feit alleen al dat ik zo hard moet nadenken. Als je ergens een trauma aan overgehouden hebt, dan weet je het meteen'.

Anton: 'Als je vraagt naar de mijnwerkers vroeger; hóeveel dingen zijn daar toen niet scheefgegaan ook in de gezinnen. Daar was toch ook veel ellende in die gezinnen. Elke week kregen ze een zakje met het loon van die week. Hadden ze wat te weinig gekregen, dan werd dat de week erna bijbetaald. Maar meteen als ze wat geld in de zak hadden, dan werd dat daartegenover in het café uitgegeven, of aan een of andere poefmadam, en thuis was de zaak aan het creperen. Dat kwam óók voor. Je zegt worden de dingen aangedikt? Ja, héél veel wordt nu achteraf behoorlijk zwaar aangedikt'.

Zoals?

Anton: 'Onder andere zo'n mensen die behoorlijk geld verdienen in de mijn, maar dat vervolgens gewoon helemaal aan zichzelf uitgaven en het gezin verwaarloosden. En die moesten maar zien rond te komen'.

Dat is te weinig verteld?

Roos: 'Nou dat merkte iedereen wel. Maar het was niet zo dat het in de krant kwam, zoals nu.

En dat zijn dingen die nu te weinig aandacht krijgen, in perspectief?

Anton: 'ja misschien wel ja. Want als je nou met een mijnwerker praat zegt ie: wow, toen hebben we ze eens aangepakt en flink gewerkt, maar wat 'ie verkeerd gedaan heeft – daar wordt niet meer over gepraat. Je moet niet alleen maar door een roze bril kijken'.

Leuke dingen

A: 'Als je bij de mijnbedrijven werkte kreeg je dingen extra. Dat was leuk. We konden naar het casino, naar speciale uitvoeringen van operettes. Dan kon je voor een habbekrats mee. Dat waren ook weer dingen waar zich de gewone mijnwerker ook niet voor interesseerde de opera. Die vonden het leuker om naar het café te gaan met de duivenklok.

Roos: 'Die hadden hele andere behoeftes. Dat heb je nou nog hoor. Maar toen pakten die groepen zich samen en hoefden andere dingen niet. Ook toen wij in de tijd dat wij pas getrouwd waren in Schinnen uit gingen, dan stonden daar altijd dezelfde groepjes. En we moesten langs alle cafés

A: 'Zij kwamen ook bij ons in de zaak, dus dan moest je maar weer wat terugdoen.'

T: 'En daar wordt verwacht dat je ook echt in elk café komt. Ik vond dat niet altijd leuk. Dan was het net zo leuk in één café en dan moest je weer de straat op naar de volgende. Maar dat hoorde toen zo'.

Over hun welgestelde dochter die een relatie kreeg met een mijnwerkerszoon. Kon dat toen?

Hadden Frans' ouders hier moeite mee?

A: 'Ik denk het eerder dan wij.'

T: 'Ja, want dat heb ik vaak gehoord van Mieke, onze dochter, en dat ze dat ook lieten merken. Zo benaderden ze ons ook. Toen ze wilden trouwen moest Mieke zo lang smeken om Frans' vader een pak te laten aantrekken. Hij wilde alleen in zijn vest komen.

Hoe lieten zij dat onbegrip merken?

A: 'Je merkte dat ongewenst tegen ons opkeken. Dat vonden wij niet leuk, maar je kon daar niet doorheen prikken. Dat hoeft ook niet, maar zoals ze ons benaderden, dat was net alsof wij heel ver van hun af stonden. En dat gevoel hebben wij echt niet gehad. Het is een keuze van de kinderen zelf'.

Op de receptiefoto van de trouwerij van hun dochter Mieke en Frans, mijnwerkerszoon, zitten de kinderen tussen de ouders in. De foto toont een afstandelijke sfeer, weinig vriendschappelijk. Eerder ongewenst verplicht, vooral vanuit de ouders van Frans, herinneren Roos en Anton zich. Omdat Frans daar nou eenmaal voor gekozen had. Dat hadden zijn ouders dan ook maar te accepteren, maar eigenlijk wilden ze niet. Hun trouwen is tekenend voor de veranderende tijd waarin de nieuwe generatie zou opgroeien, die zich veel minder zou aantrekken van tot dan toe vanzelfsprekende hiërarchische structuren.

Spraken jullie weleens af?

'Dat gebeurde niet'

Was dat omdat jullie boven hun stand leefden?

A: 'Ja, dat soort verschillen die werden in stand gehouden'.

Hebben de kinderen daar iets van gemerkt?

T: 'Mieke heeft daar moeite mee gehad. Dat heeft haar weleens pijn gedaan.'

Op verzoek zijn alle namen gefingeerd
